

ZENON E. ROSKAL

ZASADY INDYWIDUACJI PARTYKULARIÓW MAKROSKOPOWYCH – PRELIMINARIA*

Pojęcie zasady indywiduacji (*principium individuationis*), pochodzące z języka filozoficznego, mimo że obecne w dyskursie filozoficznym od średniowiecza (w ujęciu dyrektywalnym i opisowym) nie było wystarczająco wyraźne w nowożytnej filozofii¹. Jest to swoisty paradoks, gdyż to sama zasada indywiduacji służy do tego, by odróżniać dany przedmiot od każdego innego przedmiotu. Michał Głowala, objaśniając pojęcie zasady indywiduacji, wprowadza termin „pojedynczość” – synonimiczny do terminu „zasada indywiduacji”. „Pojedynczość jest ważnym rysem rzeczy – i stąd zasadne jest pytanie o to, na czym się ona w samej rzeczy *zasadza*, na czym polega; jest to właśnie pytanie o zasadę indywiduacji (domostw, dachówek, ludzi, ich czynów); zasada indywiduacji to zasada *pojedynczości*, to coś w danej rzeczy, na czym *zasadza* się jej pojedynczość”². Od tak wyeksplikowanej zasady indywiduacji Głowala odróżnia zespoły problemów w różnym stopniu związane z indywidualnością. Wśród tych kompleksów problemowych wymienia zestaw „epistemologicznych pytań dotyczących sposobu, w jaki rozpoznajemy indywidua, gdy je wskazujemy, liczymy albo gdy identyfikujemy to samo indywiduum po pewnym czasie”³.

We współczesnej filozofii analitycznej kryteria identyczności utożsamia się jednak z zasadami indywiduacji, mieszając kwestie epistemologiczne i ontologiczne. Na gruncie tzw. silnego kryterializmu Quine’a twierdzi się,

---

Prof. dr hab. ZENON E. ROSKAL – profesor Katedry Filozofii Przyrody w Instytucie Filozofii KUL; członek korespondent Wydziału Filozofii TN KUL.

* Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Komisji Filozofii Przyrody TN KUL 23 maja 2018 r.

¹ K. BARBER, J. GRACIA, *Individuation and Identity in Early Modern Philosophy: Descartes to Kant*, New York: State of University of New York Press 1994 (passim). Por. także M. KRAPIEC, *Zagadnienie jednostkownienia bytów materialnych*, „Roczniki Filozoficzne” 6 (1958), s. 97-148.

² M. GŁOWAŁA, *Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce*, Wrocław: Oficyna Naukowa Polskiego Forum Filozoficznego 2012, s. 7.

³ Tamże, s. 12.

że „[...] możemy poprawnie identyfikować przedmioty tylko wtedy, gdy posiadamy kryteria identyczności”⁴. Przyjmując ten punkt widzenia, mam zamiar wstępnie zarysować perspektywę badawczą, w której epistemologicznie rozumiane procedury indywidualizacyjne są odnoszone do pewnej kategorii obiektów świata przyrody określanych jako partykularia makroskopowe. Zasady indywidualizacji nie mogą być odnoszone do obiektów mikroskopowych, gdyż w świecie mikroskopowym nie ma identyczności numerycznej!

Partykularia – za Peterem Strawsonem (1919-2006) – są definiowane jako jednostkowe, czasoprzestrzenne, stosunkowo trwałe przedmioty zachowujące swoją tożsamość, gdy postrzega się ich rozmaite aspekty⁵. W ujęciu Strawsona partykularia są wtórne względem uniwersaliów, które są dla nich zasadą identyczności (jakościowej). Problemem jest jednak podanie zasady identyczności numerycznej dla partykulariów makroskopowych. Korzystając z bogatej tradycji filozoficznej, można wskazać na materię jako zasadę indywidualizacji partykulariów makroskopowych. Mieczysław A. Krąpiec, poszukując materialnej dyspozycji zawartej w konkretnych bytach materialnych (partykulariach makroskopowych), na którą oddziałuje inny byt materialny (czynnik działający, przyczyna sprawcza), wskazuje na zaktualizowaną i uporządkowaną (zilościowaną) materię jako zasadę jednostkowania⁶.

Współczesna nauka dysponuje także kryteriami identyfikacji (zasadami indywidualizacji) partykulariów makroskopowych, które jednak w najbardziej ogólnym ujęciu zgodne są z rozwiązaniami wypracowanymi w ramach tomistycznej filozofii przyrody. W ujęciu preliminaryjnym można wskazać na odmienne procedury indywidualizacyjne stosowane w różnych naukach przyrodniczych. Szereg dobrych egzemplifikacji tych procedur dostarcza współczesna astronomia, która pozwala na szybką i stosunkowo prostą identyfikację indywidualnych obiektów z klasy planetoid. Uzyskiwane za pomocą, nawet amatorskiego, instrumentarium astronomicznego tzw. krzywe blasku planetoid pozwalają na – niezależną od metody wyznaczania indywidualnej

---

⁴ A. ANDRZEJEWSKI, *Kryteria identyczności a procedury indywidualizacyjne*, „Filozofia Nauki” 17 (2009), 25.

⁵ G. BESLER, *Petera Frederica Strawsona koncepcja indywidualiów: rodzaje, charakterystyka i metoda badań*, „Filo-Sofija” 23 (2013/14), s. 192.

⁶ „[...] to właśnie materia, o ile jest zilościowaną, jest tą „zasadą jednostkowania”. Bez zorganizowanej materii w żaden sposób nie mogłoby nastąpić zaistnienie nowych jednostek. A zatem materia jako czynnik ograniczający i jednostkujący, jednostkuje rzeczywiście o tyle, o ile jest materią pozostającą pod pewnym i dyspozycjami ilościowymi”. M. KRĄPIEC, *Zagadnienie jednostkowania bytów materialnych*, „Roczniki Filozoficzne” 6 (1958), s. 147.

orbity – indywidualizację w tej klasie obiektów. Z kolei analiza spektralna połączona z metodami astrometrycznymi pozwala na jednoznaczną indywidualizację obiektów w kategorii gwiazd i kwazarów. Analiza materiału genetycznego przedstawicieli świata flory i fauny pozwala natomiast na wypracowanie efektywnych procedur indywidualizacyjnych dla obiektów przyrody ożywionej.

Przykłady te pokazują, że we współczesnej nauce może być użyteczne pojęcie indywiduum wypracowane w (scholastycznej) tradycji filozoficznej. Zgodnie z tą tradycją cechą indywiduum jest wewnętrzna niepodzielność (*in se indivisum*) i oddzielenie od innych (*ab aliis divisum*) indywiduów. Wewnętrzna niepodzielność, interpretowana jako nieegzemplifikowalność, może odpowiadać charakterystykom spektralnym ciał niebieskich, oddzielenie, interpretowane jako trafne wyodrębnianie, może być utożsamiane z procedurami wyznaczania orbit dla takich obiektów jak planety, komety i planetoidy.